

دانشگاه یاسوج

یک منطقه حفاظت شده بر اساس تعریف IUCN (1994) به منطقه ای گفته می شود که دارای یک مدیریت محلی مناسب جهت نگهداری و حفظ تنوع زیستی اکوسیستم می باشد. استان کهگیلویه و بویراحمد با ۱٪ مساحت کشور قریب به ۳۰٪ درصد فلور گیاهی ایران را در خود جای داده است. منطقه حفاظت شده دنا با مساحتی نزدیک به ۹۳۶۶۰ هکتار اکثر این گونه های گیاهی را در خود جای داده و به همین خاطر این منطقه یک منطقه جنگلی منحصر به فرد در ایران محسوب می گردد. با توجه به اینکه بسیاری از گونه ها به دلیل از بین رفتن رویشگاه و تغییر اکوسیستم از بین می روند، می توان گفت که حفاظت در مناطق مختلف می تواند باعث افزایش تنوع زیستی گردد. بررسی ها نشان می دهد که تخریب توده های جنگلی ناشی از قطع بی رویه درختان و چرای دام در عرصه های جنگلی سبب کاهش شدید تنوع گونه ای می گردد. تهدیدات عمده که تنوع زیستی مناطق حفاظت شده را به خصوص در کشورهای در حال توسعه از جمله کشورما به خطر می اندازد عبارت اند از: گردشگری، وقوع جنگ، قطع بی رویه، جمع آوری چوب هیزمی، آتش سوزی، چرای دام، تبدیل به اراضی کشاورزی و … که به دو گروه تقسیم شده اند.
۱-تهدیدات مستقیم که شامل الف) عناصر انفرادی که این مناطق را به سمت ساختاری نامناسب سوق می دهند مانند گیاهان، جانوران ب) فقر اکولوژیک، چرای دام، قطع درختان ج) جداسازی مناطق حفاظت شده از دیگر مناطق جنگلی د) گونه های مهاجم

۲-تهدیدات غیرمستقیم شامل الف) تقسیم و تصمیمات نامناسب مبنی بر استفاده از زمین ب) ضعف در اجرای قوانین و آیین نامه ها ج) فقر روستائیان، بیکاری و کمبود زمین کشاورزی د) نیازهای درآمدی مردم و دولتهای محلی

در برخی از کشورهای در حال توسعه جهان راهکارها و فرصت های جهت حفاظت و استفاده هر چه بیشتر از این مناطق ارائه شده است که اجرای این برنامه ها در طولانی مدت در مناطق حفاظت شده کشور ما بخصوص منطقه حفاظت شده دنا مؤثر و قابل اجرا می باشد که شامل موارد زیر است :

۱- ارائه تدابیری جهت کاهش فقر و بیکاری در اطراف مناطق حفاظت شده و تولید درآمد مستمر به وسیله قراردادن بودجه های هر چند کم برای روستائیان
۲- روش جایگزین مناسب جهت امرار و معاش مردم محلی
۳- آموزش و بالا بردن آگاهی مردم در استفاده صحیح از جنگل
۴- به وجود آوردن فرصت هایی جهت توسعه اکوتوریسم در مناطق حفاظت شده
۵- تأسیس مؤسساتی جهت مدیریت و کنترل و حفاظت
۶- تولید درآمد درونی مانند فروش بلیط ورودی، پرداخت پول برای عکاسی
۷- ارگانهای محلی می توانند شریک مناسبی برای توسعه و حفاظت جنگل ها باشند
۸- پرداخت مستقیم پول برای حمایت از حفاظت تنوع زیستی جنگل
۹- تأسیس تشکیلات کمک های مردمی برای حمایت از حفاظت

در این مقاله سعی شده است که تک تک این فرصتها و تهدیدها را در منطقه حفاظت شده دنا مورد بررسی قرار دهد.

کلمات کلیدی: منطقه حفاظت شده، فرصت، تهدید، تنوع زیستی، استان کهگیلویه و بویر احمد

Assesment of treats and opportunity of Dena protected area

According IUCN (1994) a protected area is, areas especially dedicated to the protection and maintenance of biological diversity. Area of Kohgiluye and Boyer Ahmad province is less than 1% of Iran and it has 30% of plant flora of Iran. Protected area of Dena is approximate 93660 he and it has majority of plant species of this province and because of that protected area of Dena is a unique region in Iran. As regards many species are destroyed due to its sites are degrade, so conservation can increase biodiversity. Appraisal showed forests destruction issue irregular logging and irregular livestock grazing in forest reduce biodiversity. Factors that threat biodiversity of protected areas in world and specific in developing countries such as our country include of: tourist, impacts of war, illegal logging, collecting firewood, fire, livestock grazing, agricultural possession and etc. This threats being divided in two groups:
1- Direct threats like:
a) Individual elements removed from the (PA) without alteration to the overall structure,
b) ecological poverty, livestock grazing and logging,
c) Isolation and
d) invasive species.
2- indirect threats like:
a) inappropriate land allocation and land use decisions,
b) weak law enforcement,
c) village poverty and unemployment and
d) income needs and local government.
In some developing countries tender some solutions and opportunities for conservation and increasing biodiversity. Performance of these programs in long period in our country's protected area particular in Dena protected area can be effective are:
1- suggesting some strategy for reduction poverty and unemployment,
2- replacement suitable livelihood for local community,
3- education and increase community awareness for using of forests,
4- providing opportunities for ecotourism in protected area,
5- establishment institutions for management, control and conservation
6- production revenue such as ticket sell and photography permit,
7- local organizations can be partner for development and conservation of forest,
8- paying direct money for support conservation of forest biodiversity and
9- collection money for help to conservation and protection.

In this paper we have tried to investigate all of threats and opportunities in Dena protected area.

Keywords: Protected area, threat, opportunity, biodiversity, Kohgiluye and Boyer Ahmad province

مقدمه:

جنگل ها تقریباً ۳۰ درصد از خشکی های کره زمین را به خود اختصاص می دهند. امروزه کاهش شدید تنوع زیستی به دلیل تخریب های شدید انسانی به شدت مورد توجه قرار گرفته است از طرف دیگر به دلیل اهمیتی که جنگل ها در تولید چوب، محصولات غیر چوبی و ایجاد منظره های طبیعی و … دارند می بایست بیش از پیش به آنها توجه نمود و در مدیریته‌ها به حفاظت بیشتر تاکید نمود. به جهت تهدیدات عمده که در اکثر مناطق جنگلی وجود دارد بنابراین حفاظت از مناطق جنگلی در قسمتهایی تحت عنوان منطقه حفاظت شده امری ضروری به نظر می رسد. منطقه حفاظت شده به گفتهٔ IUCN (۱۹۹۴) به مطنقه ای می گویند که دارای مدیریت محلی مناسب جهت نگهداری اکوسیستم است و به این صورت می توان تنوع زیستی منطقه را حفظ نمود. IUCN (۱۹۹۴) مدیریت مناطق حفاظت شده را به صورتهای مختلف مانند ذخیره گاههای طبیعی، پارک ملی، مناطق حیات وحش، زیستگاهها یا مناطق با مدیریت خاص و مدیریت مناطق حفاظت شده نام برد که همگی آنها با هدف حفظ زیستگاههای خاص یا گونه های خاص یا برای انجام تحقیقات مدیریت می شوند.

منطقه حفاظت شده دنا در استان کهگیلویه و بویراحمد با مساحتی نزدیک به ۹۳۶۶۰ هکتار درصد بالایی از فلور گیاهی ایران را در خود جایی داده است. همچنین این منطقه با دارا بودن ۲۶ گونه پستاندار و ۸۴ گونه پرنده و ۳۹ گونه خزنده و زیستگاه‌های متفاوت و مهم یک چشم انداز طبیعی زیبا و یک اکوسیستم منحصر به فرد را در جنوب غربی کشور ما بوجود آورده است.

از آنجایی که مطالعه تهدیدات و فرصت ها و نیز ظرفیت ها و پتانسیل های مختلف می توانند نقش مهمی را در در مدیریت بهتر اکوسیستمهای جنگلی ایفا نمایند، بنابراین در این مقاله سعی شد تا با بررسی منابع از تهدیدها و فرصتهایی که در مناطق حفاظت شده دیگر واقع در جهان صورت پذیرفته بود و مقایسه با منطقه حفاظت شده دنا این فرصتها و تهدیدها شناسایی و معرفی گردند تا بعدها بتوان از آنها در مدیریت این منطقه حفاظت شده با ارزش استفاده نمود.

تهدیدات:

همه مناطق حفاظت شده با تهدیداتی مواجه می باشند که موجب تخریب و کاهش تنوع زیستی این مناطق می شود که عمده این تهدیدات را مناطق روستای اطراف مناطق حفاظت شده به وجود می آورند. در واقع بیشتر این تهدیدات عوامل انسانی می باشند که بومیان منطقه به وجود آورنده آنها می باشند که مهمترین آنها شامل :

۱-تخریب و برداشت درختان برای تبدیل به زمین کشاورزی.

۲-تخریب به دلیل چرای مفرط و بی رویه دام و تبدیل به مراتع می باشد.

هر چند همه عوامل انسانی نمی باشند و یا همه عوامل انسانی از طریق مردم بومی صورت نمی گیرد. اما فعالیت های اقتصادی بومیان جهت تأمین معاش روزمره و وابستگی آنها به جنگل …. را می توان از مهمترین دلایل تخریب جنگل‌ها و زیستگاه‌ها دانست.

ارزیابی تهدیدات و فرصت های منطقه حفاظت شده دنا

سید معین الدین زمانی ^۱ و رقیه ذوالفقاری ^۲

^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد جنگلداری دانشگاه یاسوج؛ ^۲عضو هیئت علمی دانشکده کشاورزی و پژوهشکده منابع طبیعی و زیست محیطی دانشگاه یاسوج

Email: zolfaghari@mail.yu.ac.ir

از جمله عواملی که مناطق حفاظت شده جهان را تهدید می کنند، عبارتند از:

۱- سیل و فرسایش آبی
۲- آتش سوزی
۳- احداث جاده ها
۴- استخراج معادن
۵- وقوع جنگ
۶- قطع بی رویه و قاچاق چوب
۷-تهدید حیات وحش و شکار
۸- چرای مفرط
۹- تغییر کاربری
۱۰- آلودگی آبها
۱۱- جمع آوری هیزم
۱۲- جمع آوری بذر و … که اغلب این عوامل به طور مستقیم این مناطق را مورد تهدید قرار می دهند. تهدیداتی مانند تقسیم نامناسب مبنی بر استفاده از زمین و ضعف در اجرای قوانین، فقر روستائیان و فساد دولت های محلی و رشوه خواری …. از جمله تهدید ات غیرمستقیم می باشند.

همواره در مناطق مختلف از جمله منطقه حفاظت شده دنا فقر، افزایش جمعیت، کمبود زمین کشاورزی، بیکاری و … باعث وابستگی شدید مردم بومی به جنگل و محصولات جنگل شده است بنابراین مردم بومی همواره با قطع درختان، چرای دام، کشاورزی در زیر آشکوب و جمع آوری بذر، بهره برداری از محصولات فرعی مانند گیاهان دارویی و هیزم این مناطق را مورد تهدید شدید قرار داده اند. البته باید در نظر داشت تهدیدهای بوجود آمده از طرف مردم بومی هرگز بدین معنی نمی باشد که باید دست مردم به طور کامل از جنگل کوتاه باشد بلکه باید با مدیریت مناسب و مشارکت دادن آنها در امر حفاظت یک تعادل بین مسائل اقتصادی و حفظ اکوسیستم ایجاد گردد. برای ایجاد این تعادل نیاز به شناسایی تهدیدات موجود در هر منطقه و ارزیابی تأثیر آنها برروی تنوع زیستی و ارائه راهکارهای مناسب و معرفی فرصت های و ظرفیت های موجود می باشد.

راه‌حل های کاهش تهدیدات

۱-ایجاد مؤسسات مؤثر و کارآمد جهت شناسایی عوامل مخرب و کاهش تهدیدات می باشد. این مؤسسات هم باید دارای اختیار کافی جهت اجرای برنامه ها باشند و هم باید تحت نظارت قرار گیرند تا به بهترین نحو در راستای اجرای برنامه های هماهنگ با هدف گام بردارند. این مؤسسات می توانند با مشارکت دادن مردم بومی در حفاظت مناطق باعث کاهش تهدیدات و حفظ تنوع زیستی شوند.

۲-جایگزینی درآمد جهت کاهش وابستگی مردم به جنگل می تواند در مناطقی با جمعیت بالاتر مؤثر واقع شود و تغییر در نحوه امرار معاش جامعه مثلاً در بعضی موارد می توان با صنعتی کردن دامداری ها، ورود دام به جنگل را کاهش داد.

۳-ایجاد فرصت های شغلی و کاهش بیکاری می باشد. البته در این مورد باید هم به مسائل اقتصادی مردم و هم به حفاظت از اکوسیستم توجه شود و به این صورت نباشد که پروژه ها فقط بر روی مسائل اقتصادی تمرکز کنند.

۴-جایگزین کردن دام های اصلاح شده و پر تولید به جایی دام های بومی.

۵-با نظارت و مقایسه مناطق مختلف عملکرد هر یک از مؤسسات و واحدها را مورد ارزیابی قرار دهیم.

۶-ایجاد واحدهای تولیدی با مدیریت خود مردم (تولید قارچ، عسل و …

سازمان حفاظت محیط زیست جمهوری اسلامی ایران

برنامه عمران سازمان ملل متحد

۷- بازاریابی برای محصولات فرآورده های تولید شده توسط مردم بومی

۸- شناسایی محدوده مناطق حفاظت شده و مرز بندی آن

۹- فشار برای جلوگیری از تبدیل اراضی با استفاده از مردم محلی و دولتی

۱۰- آموزش و بالا بردن سطح آگاهی مردم برای حفظ تنوع زیستی

۱۱- آموزش مردم جهت کشاورزی و افزایش تولید

۱۲- ایجاد صندوق های جهت جمع آوری پول برای حمایت مناطق حفاظت شده.

۱۳- اختصاص بودجه برای مناطق حفاظت شده

فرصت ها:

مناطق حفاظت شده مختلف با اکوسیستم‌های مختلف باید به صورت‌های مختلف مدیریت شوند و ظرفیت‌ها و فرصت‌های متفاوتی دارند. منطقه حفاظت شده دنا با توجه اکوسیستم و چشم اندازی زیبایی که دارد، ظرفیت و استعداد بالقوه‌ای برای ایجاد اکوتوریسم و تبدیل به پارک ملی دارد. این عمل می تواند با یک مدیریت مناسب همراه با احیاء و حفظ تنوع زیستی، حفظ شرایط اکولوژیکی و جلوگیری از تصرف توسط مردم اعمال کرد. همچنین بدین وسیله می توان تولید درآمد هم برای دولت و هم برای مردم کرد و با مشارکت دادن خود مردم به صورت استخدام آنها می تواند تهدیدات ناشی را کاهش و حفاظت از منطقه را افزایش داد. درآمدهای حاصل از فروش بلیط، حق عکاسی و … را می توان با تقسیم مناسب جهت حفاظت منطقه هزینه کرد و یا می توان ۵۰٪ درصد آن را جهت تأسیس واحدهای مختلف برای تولید درآمد مردم محلی هزینه کرد تا وابستگی آنها به تولیدات جنگل کاهش یابد.

جمع بندی:

بنابراین با توجه به ارزش بالایی که منطقه حفاظت شده از نظر تنوع زیستی دارد و اهمیت بررسی مطالعه فرصتها و تهدیدها می توان در منطقه حفاظت شده با بررسی و مطالعه بیشتر این عوامل، هم در جهت بالابردن درآمد اقتصادی مردم و هم افزایش تنوع زیستی با کاهش دست مردم از منابع جنگلی و کاهش تخریب در مناطق حفاظت شده اقدام نمود.